

Puhdas maantieteilijä

TIITTA, ALLAN (2011). *Sinisten maisemien mies. J. G. Granön tutkijantie 1882–1956*. 541 s. SKS, Helsinki.

Johannes Gabriel Granö oli todellinen suomalaisen maantieteen suurmies. Hän oli tutkimusmatkailija, Viron kotiseutututkimuksen isä, maantieteen metodologian kehittäjä, merkittävä maisemamaantieteen teoreetikko, Helsingin ja Turun suomenkielisten yliopistojen puuhmies sekä arvostettu opettaja, professori, kansleri ja rehtori. Hänen työnsä palkittiin monilla kunniajäsenyyksillä, -merkeillä ja mitaleilla. Granö julkaisi myös ahkerasti tieteellisiä tutkimuksia. Hän oli kielitaitoinen ja kansainvälinen tutkija, todellinen suomenmielinen kosmopoliitti, joka arvosti kansainvälisyyttä, mutta toimi kielipoliittisesti suomenkielisen yliopiston hyväksi. Siten Granön henkilöhistoria on myös Viron ja Suomen yliopistomaantieteen historiaa.

Allan Tiitta, tietokirjailija sekä kulttuuri- ja maisemamaantieteen asiantuntija, on kirjoittanut mielenkiintoisen ja erittäin luettavan elämäkerran, joka pohtii historiikkimaisesti myös Granön merkitystä suomalaiselle ja virolaiselle maantieteelle. Kirjalle on ansioksi, että se on yhden osaaan tekijän kirjoittama eikä esimerkiksi usean asiantuntijan laatima kokoomateos. Teoksen tyylipiiritys yhtenäisenä ja historiallinen kronologisuus sekä Granön elämänvaiheisiin liittyvät erityiset teemat nousevat esiin juuri oikealla tavalla. Maantieteen erityiskysymyksiä sekä aikansa yliopistopoliittisia ja historiallisia tapahtumia käsitellään omassa tietolaitikoissaan, jotka tukevat hyvin varsinaista tekstiä. Tiitta myös sitoo menneisyyden mielenkiintoisesti nykyisyyteen kiinnittäessään huomiota Granön tutkimusmatkojen, julkaisujen ja maisemamaantieteellisten ajatusten uuteen tulemiseen. Tuskin kukaan toinen suomalainen maantieteilijä on ollut 50 vuotta kuolemansa jälkeen yhtä suuren kiinnostuksen kohteena kuin Granö.

Kirja etenee kronologisesti Suomessa ja Siperiassa vietetystä lapsuudesta opiskeluun Helsingin yliopistossa ja nuoruusvuosien tutkimusmatkoihin Mongoliaan ja Siperiaan. Tämän jälkeen käydään läpi myöhempi akateeminen ura Tartossa, Turussa ja Helsingissä. Kyseessä ei kuitenkaan ole mikään paperinmakuinen akateeminen elämäkerta, sillä Tiitalla on hyvää silmää historiallisille yksityiskohdille. Erityisen herkullinen on kuvaus siitä, kuinka Turun yksityisen yliopiston kansleri E. N. Setälä yritti kaikin keinoin lopettaa johtamansa yliopiston ”mittättömänä kandidaattileipomona”. Mainio aloitus sodanjälkeisen ajan vaiheiden kertomiseen on myös Tiitan lohduton kuvaus Helsingin yliopiston maantieteen laitoksen

ankeista ja lamaantuneista tunnelmista välirauhan solmimisen jälkeen.

Granön tutkijanuran alkuvaiheisiin liittyneet Siperian ja Mongolian tietömmille taipaille suuntautuneet tutkimusmatkat saavat ansaitsemansa huomion. Kaikkiaan seitsemän tutkimusmatkaa kymmenen vuoden aikana (1906–1916) toi Granölle huomattavan kansainvälisen maineen. Tiitta kertoo matkoista värikkäästi ja mielenkiintoisesti. Kirjaa lukiessani kaipaasin ainoastaan kunkin tutkimusmatkan yhteyteen liitettyjä reittikarttoja. Kaikista Altain tutkimusmatkoista on tehty yhteinen koontikartta, mutta se ei palvele lukijaa niin hyvin kuin yksittäiset kartat olisivat palvelleet.

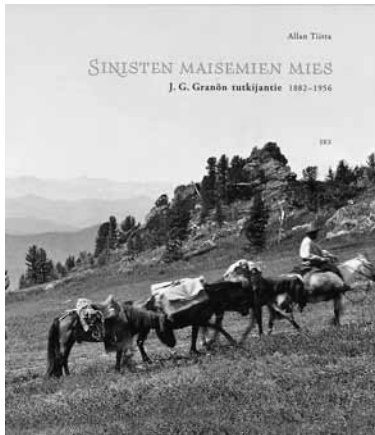
Kuten Tiitta toteaa, Altai ei ollut Granölle vain vuoristo. Se oli myös kauneuden lähde ja pyhäkkö, joka osoitti hänelle elämän rikkauden ja ihmisen osan maailman-kaikkeudessa. Tämän holistisen näkemyksen Granö puki sanoiksi vuosina 1919 ja 1921 julkaistuissa *Altai I–II* -matkakirjoissaan, jotka herättivät suurta huomiota ja joiden uusintapainokset ovat kuluneet myös nykyamaantieteilijöiden ja hyvistä matkakirjoista kiinnostuneen suuren yleisön käsissä.

Altain tutkimusmatkojen ohella toinen elämäkerran tärkeä teema on Granön maantieteellisen ajattelun kehittyminen. Granön tieteellisen ajattelun taustalla olivat paitsi maantieteen heikko ja alati uhanalainen rooli omana eksaktina tieteenään myös aito intohimo maantieteellisiin tutkimusmenetelmiin.

Granön vastaus maantieteen itämaiseen rooliin oli maisemamaantiede. Yhtä hyvin hän olisi voinut

valita geomorfologian, mutta kuten Tiitta kirjassaan esittää, kyseessä oli ainakin aluksi pragmaattinen valinta, jolla varmistettiin maantieteen paikka yliopistoaineiden joukossa. Metodologia oli hyppäys kohti tuntematonta, mutta tarkoitus pyhitti keinot. Granölle maantieteen tehtävä oli alueellisen tiedon tuottaminen maisematieteenä, jossa keskiössä oli tieteellinen kuvaustapa, maantieteellinen metodi.

Vuosikymmeniä kestänyt metodologinen pohdinta huipentui *Reine Geographie* -teoksen julkaisemiseen vuonna 1929 (*Puhdas maantiede* 1930). Tässä teoksessa Granö määritteli maantieteen tutkimuskohteeksi aistiympäristön ja jakoi maantieteellisen tutkimuksen lähiötieteeseen ja maisemamaantieteeseen. Teoksen omintakeinen sisältö ja työmetodi aiheuttivat aikalaisissa ihmetystä ja kirja otettiin vastaan ristiriitaisesti. Tiitta tuokin selkeästi esille ne tieteelliset ristiriidat ja kamppailut joihin hillitty ja suvaitsevainen Granö joutui puolustaessaan maantieteellisiä näkemyksiään. Granö oli kansallisesti ja kansainvälisestikin varsin yksin ajatustensa kanssa. Hä-

nen ansionsa Siperian tutkimusmatkailijana ja maisema-maantieteilijänä on toki aina tunnustettu, mutta Granön näkemykset maantieteestä pääsivät arvoonsa oikeastaan vasta 1990-luvulla, kun *Puhdas maantiede* julkaistiin englanniksi vuonna 1997.

Sinisten maisemien mies on miellyttävälukuinen ja kiehtova kirja suomalaisen maantieteen suurmiehestä ja hänen aikalaisistaan. Koska teos kertoo J. G. Granöstä, ei voi olla unohtamatta valokuvausta ja valokuvia. Tiitta on

tehnyt viisaan valinnan kiinnittäessään kuvatoimittajaksi taiteen tohtorin ja Granö-asiantuntija Taneli Eskolan, jonka kuvavalinnat tukevat erinomaisesti kirjan sisältöä. Erityisesti mieleeni jäivät Altain tutkimusmatkakuvien ohella arkiset, mutta niin nostalgiset kuvat Helsingin ja Turun maantieteen laitosten kartta- ja luentosaleista.

PETRI RAIVO

Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu